

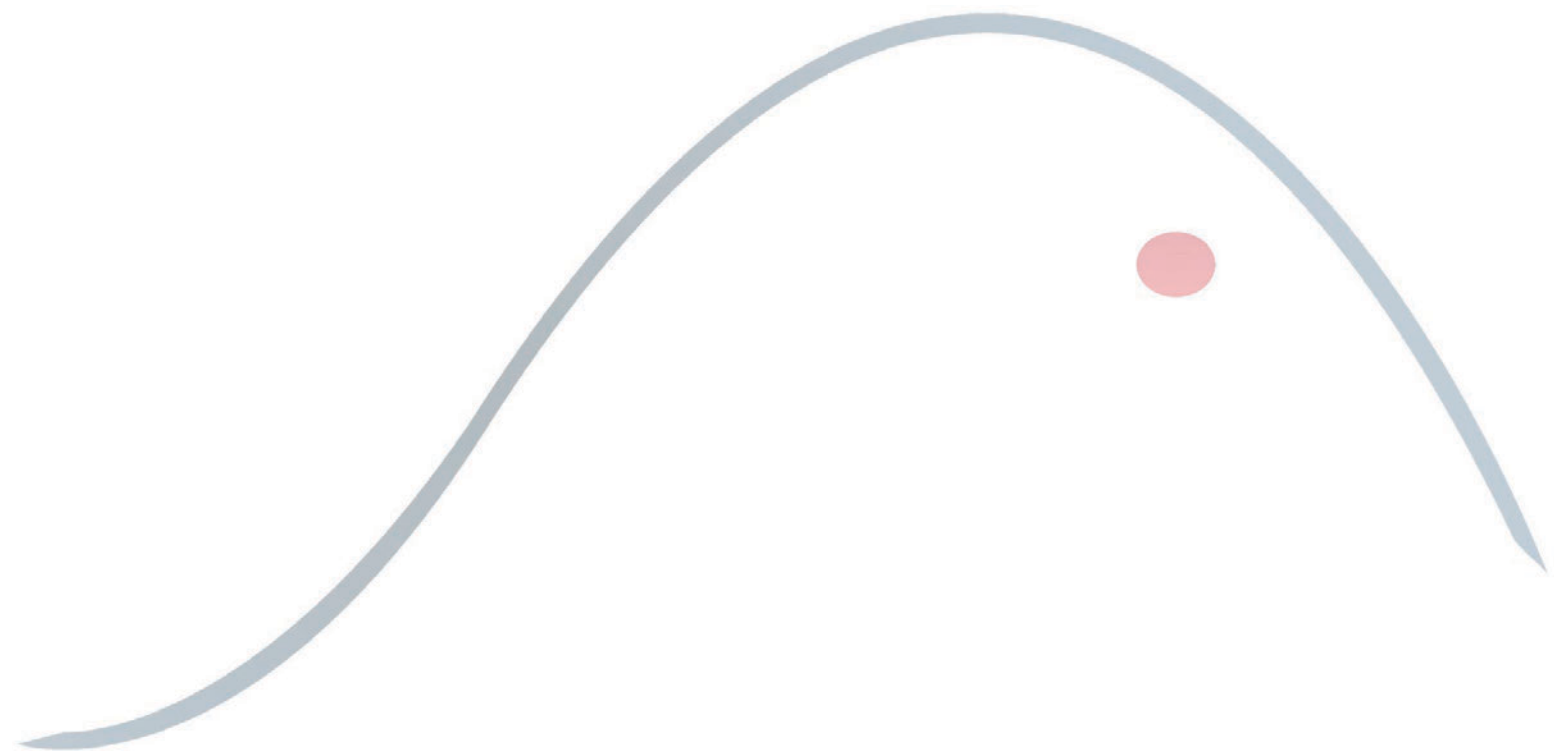
Risøysundet naturreservat i Andøy kommune

Skjøtselsanbefalinger med bakgrunn i
naturtypekartlegging

Miljøfaglig
Utredning

Rapport MU2016-11

Forsidebilde

Store arealer med gjengroende semi-naturlig en og semi-naturlig strandeng finnes i reservatet. Foto: Bjørn Harald Larsen, 9.7.2015.

RAPPORT 2016-11

Utførende institusjon: Miljøfaglig Utredning AS	Prosjektansvarlig: Bjørn Harald Larsen
	Prosjektmedarbeider(e): Pål Alvereng og Helge Fjeldstad
Oppdragsgiver: Fylkesmannen i Nordland	Kontaktperson hos oppdragsgiver: Mia M. Husdal og Ragnhild Mjaaseth
Referanse: Larsen, B. H. & Alvereng, P. 2016. Risøysundet naturreservat i Andøy kommune. Skjøtselsanbefalinger med bakgrunn i naturtypekartlegging. Miljøfaglig Utredning rapport 2016-11: 1-25, ISBN 978-82-8138-815-4.	
Sammendrag: På oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland har Miljøfaglig Utredning utført naturtypekartlegging etter NiN 2.0 i Risøysundet naturreservat i Andøy kommune, og på bakgrunn av kartleggingen gitt anbefalinger om skjøtsel av verneområdet. Verneområdet består av vidstrakte fjærområder med mudder- og sandbunn med store strandengarealer med komplekse dreningssystemer innenfor. Disse er delt opp av langstrakte fastmarkstanger og øyer med gjengroende naturbeitemark, boreal hei og strandenger. På øyene er det i tillegg mindre arealer med gjengroingsskog (ung bjørkeskog), myr og flere småpytter. Langs deler av Risøyvatnet, som er en stor brakkvannspoll, og mellom områder med strandeng er det flere større og mindre svakt kalkrike strandmyrer. Verneområdet omfatter også areal inne på Andøya, og her er det veksling mellom fastmarksskogsmark og myr (hovedsakelig intermedier og fattig jordvannsmyr og myrkant), samt mindre arealer med nedbørsmyr og myrsumpskog. NiN-kartleggingen resulterte i utskilling av 213 polygoner med ulike naturtyper. Flest registreringer på hovedtypenivå ble gjort av strandeng (xx), semi-naturlig eng (xx) og fastmarksskogsmark (xx), men også mange polygoner med åpen myrflate (xx), myrkant (xx) og boreal hei (xx) ble kartlagt. De mest interessante arealene rent forvaltningsmessige er strandengene og til dels også de semi-naturlige engene (som kan bli mer artsrike med fornyet hevd), samt små arealer med kalkrik myrflate og myrkant, svakt kalkrik boreal hei (lågurt-hei) og ei lita sandstrand ved utløpet av en bekk nord på Risøyvatnet. Ålegras <i>Zostera zostera</i> viste seg fortsatt å være vanlig og utbredt i reservatet. Den ble registrert i to større områder og et mindre område. Det anbefales å gjenoppta beite i verneområdet, samt å lukke grøfter i myrer inne på Andøya. I tillegg anbefales det å hogge et bestand med innplantet gran på Store Risøya.	

FORORD

På oppdrag fra miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen i Nordland har Miljøfaglig Utredning AS utført naturtypekartlegging etter NiN-metoden i Risøysundet naturreservat i Nordland sommeren 2015. I tillegg har det blitt gjort vurderinger av tilstand, og anbefalinger for videre skjøtsel av verneområdet.

Hos Miljøfaglig Utredning har Bjørn Harald Larsen vært prosjektansvarlig, med Pål Alvereng som medarbeider i felt og Helge Fjeldstad som bidragsyter på kartproduksjon. Kontaktperson hos Fylkesmannen i Nordland har vært Mia M. Husdal og seinere Ragnhild Mjaaseth, som begge takkes for praktisk bistand og godt samarbeid.

Eina, 31.12.2016

Miljøfaglig Utredning AS

Bjørn Harald Larsen

INNHold

1	INNLEDNING	6
2	METODE	7
2.1	NIN (NATUR I NORGE)	7
2.2	TIDLIGERE KARTLEGGINGER	7
2.3	FELTREGISTRERINGER I 2015	8
3	RESULTATER	9
3.1	OMRÅDEBESKRIVELSE	9
3.2	NATURTYPEKARTLEGGING	9
3.3	ARTSREGISTRERINGER	14
3.3.1	Flora	14
3.3.1	Fauna	16
3.3	KULTURPÅVIRKNING	18
3.3.1	Slått og beite	18
3.3.2	Inngrep	18
4	SKJØTSELSANBEFALINGER	21
4.1	BEITE	21
4.2	ANNEN SKJØTSEL	22
5	KILDER	25
5.1	SKRIFTLIGE KILDER	25
5.2	NETTBASERTE KILDER	25

1 INNLEDNING

Fylkesmannen i Nordland skal utarbeide forvaltningsplan for Risøysundet naturreservat på Andøya. I den forbindelse ønsket Fylkesmannen naturtypekartlegging etter Natur i Norge (NiN), samt en kartlegging av forvaltningsinteressante arter og anbefalinger om skjøtsel i verneområdet framover. Miljøfaglig Utredning ble engasjert for å utføre kartleggingen og gi råd om skjøtsel.

Kartleggingen ble utført 9.-10. juli 2015, på et tidspunkt da kartleggingsverktøyet NiN 2.0 ikke var ferdig utformet. NiN-appen for nettbrett var ikke ferdig utviklet for bruk i felt, og det var heller ikke fastsatt alle variabler som skulle registreres under kartlegging i målestokk 1:5000. Kontrakt ble inngått i november 2014, og følgelig basert på kartlegging etter NiN versjon 1.0. Kartleggingen ble utført etter NiN 1.0 metodikk og i henhold til grunntypene i denne versjonen, men på en slik måte at det skulle være mulig å konvertere dette til NiN 2.0 i ettertid.

Figur 1. Verneområdet består av store mudderfjærer med mindre grus- og steinstrender innimellom. Foto: Bjørn Harald Larsen.

2 METODE

2.1 NiN (Natur i Norge)

Kartleggingen ble i utgangspunktet utført etter NiN versjon 1.0-metodikk, med et sett med variabler som var vanlig å registrere ved kartlegging etter den versjonen i verneområder. Kartleggingsverktøyet NiN 2.0 var ikke helt ferdigstilt da feltarbeidet ble utført, og NiN-appen for nettbrett var ikke ferdig utviklet for bruk i felt. Selv om kartleggingen i utgangspunktet ble utført etter NiN 1.0 metodikk og i henhold til grunntypene i denne versjonen, ble det under arbeidet holdt fokus på at registreringene trolig måtte konverteres til NiN versjon 2.0 i ettertid. Dette viste seg å være fullt mulig, men resulterte i en del usikkerheter knyttet til typifisering av nye naturtyper.

En vesentlig svakhet i kartleggingen ble at mange variabler som registreres i NiN 2.0 ikke ble notert i felt pga. at de ikke ble krevd i NiN 1.0. En del av data har vært mulig å legge inn i ettertid, bla. ble tresjiktdekning, grøftingsintensitet og fysiske inngrep notert i felt, i noen tilfeller også løse gjenstander. Hogststubbeandel ble ikke registrert.

Figur 2. De vidstrakte mudderfjærene i Risøysundet naturreservat er viktige næringsområder for rastende fugl under trekket (særlig vadefugl), samtidig som de har god forekomst av ålegras. Foto: Pål Alvereng.

2.2 Tidligere kartlegginger

Vernegrunnlaget for Risøysundet ligger i havstrandkartleggingen utført av Elven mfl. (1988) på slutten av 1980-tallet. Den gangen ble 3 delområder innenfor verneområdet detaljkartlagt med

hensyn til vegetasjonstyper på havstrand; 1) Store Risøya, 2) Slåtterøya/Krøkebærholmen og 3) Risøyvatnet. Under kartleggingen ble det registrert enkelte interessante arter, og Elven mfl. (1988) framhever funn av strandmelde i område 2 og 3 og rustsivaks, busttjønnaks og småhavgras i område 3. Ålegrassamfunn var vanlig i alle områdene. Risøyvatnet omtales som en av de mest verdifulle botaniske strandlokalitetene i fylket.

Risøysundet er et viktig raste- og hekkeområde for våtmarksfugl.

2.3 Feltregistreringer i 2015

Feltarbeidet ble utført 9.-10. juli 2015. Båt ble benyttet, og prosjektet var bemannet med 2 personer. Det viste seg vanskelig å registrere ålegrasenger fra båt i området pga. at det var for grunt i aktuelle områder innenfor reservatet. Ålegrasenger ble i stedet kartlagt ved å gå gjennom gruntvannsområder på fjære sjø. Funn av forvaltningsinteressante arter ble stedfestet med håndholdt GPS og i noen tilfeller fotografert.

Figur 3. Ålegras *Zostera zosterata* var vanlig i store deler av reservatet, særlig i øst. Foto: Pål Alvereng.

3 RESULTATER

3.1 Områdebeskrivelse

Formålet med opprettelsen av Risøysundet naturreservat er i følge verneforskriften "å bevare et viktig våtmarksområde med naturlig tilhørende vegetasjon og dyreliv. Det er spesielt viktig å verne om områdets botanisk verdifulle strandområder og å verne om det rike fuglelivet." (<https://lovdata.no/dokument/MV/forskrift/2000-12-21-1521>). Områdets botaniske verneverdi ble dokumentert av Elven mfl. (1988).

Risøysundet naturreservat beskrives slik i Naturbase:

"Risøysundet danner skillet mellom Andøya og Hinnøya. Reservatet omfatter den nordvestlige del av dette sundet. Tettbebyggelsen Risøyhamn ligger sørvest for reservatet. Lokalt domineres av marine gruntvannsområder med breie og flate strandområder, og med et kompleks av flate gressholmer, laguner og brakkvannsdammer. I den vestlige delen ligger Risøyvatnet omgitt av et større strandengkompleks.

Strandvegetasjonen i Risøysundet er av stor betydning i vernesammenheng da den rommer et større utvalg av regionalt sjeldne vegetasjonstyper og arter. Området har og en meget stor variasjon i strandtyper. Dette, kombinert med beskjedne kulturell påvirkningen, gjør at området peker seg ut som et særlig viktig referanseområde for havstrand-vegetasjon. Våtmarksområdene i Risøysundet utgjør et av de viktigste elementene i Andøyas våtmarkssystem. En rekke våtmarksfugler er avhengig av disse områdene for få næring og hvile under trekkene vår og høst. Det er registrert over 50 ulike våtmarksfugler. Ender og vadere dominerer, og enkelte arter i størrelsesorden flere tusen individer. Reservatet har spesiell betydning for kortnebbgåsa på vårtrekket og som hekkeområde for flere arter.

Strandområdene har tidligere vært nyttet som utmarksbeite, uten at vegetasjonen i dag bærer særlig preg av dette. En vei med bom leder til flere gamle militære bygninger. I 2010 ble det gjennomført en omfattende ryddeaksjon i reservatet hvor gamle gjerder, kaipåler, dekk og ett båtskrog ble fjernet."

Risøysundet naturreservat ble i mai 2013 meldt inn under Ramsarkonvensjonen av Norge. Dette er en internasjonal vernestatus for våtmarksområder av spesiell betydning for trekkende/ rastende fugl.

Kulturpåvirkningen på naturtypene i verneområdet er ikke framtrædende i dag, men mange av de store åpne arealene ovenfor tidevannsonen har fortsatt preg av semi-naturlig eng. Det var derimot ikke mulig å skille mellom beitepreget strandeng (semi-naturlig strandeng i NiN-terminologi) og strandeng uten synlig påvirkning av beite. Dette er nærmere diskutert under gjennomgangen av kartlagte naturtyper i reservatet.

3.2 Naturtypekartlegging

Verneområdet består av vidstrakte fjærområder med mudder- og sandbunn med store strandengarealer med komplekse dreningssystemer innenfor. Disse er delt opp av langstrakte fastmarkstanger og øyer med gjengroende naturbeitemark, boreal hei og strandenger. På øyene er det i tillegg mindre arealer med gjengroingsskog (ung bjørkeskog), myr og flere småpytter. Langs deler av Risøyvatnet, som er en stor brakkvannspoll, og mellom områder med strandeng er det flere større og mindre strandmyrer. Verneområdet omfatter også areal inne på Andøya, og her er det veksling

mellom fastmarkskogsmark og myr (hovedsakelig intermediaær og fattig jordvannsmyr og myrkant), samt mindre arealer med nedbørsmyr og myrsumpskog.

Figur 4. Sterkt intermediaær til svakt kalkrik strandmyr midt ute i det store strandengområdet øst for Risøyvatnet. I NiN er det ikke mulig å skille ut strandmyrer, men indirekte er dette gjort ved å registrere uLKM torvakkumulasjon som torvakkumulasjonsstillstand for disse forekomstene (svært grunne myrer, der det trolig er helt ubetydelig torvakkumulering nå). Foto: Bjørn Harald Larsen.

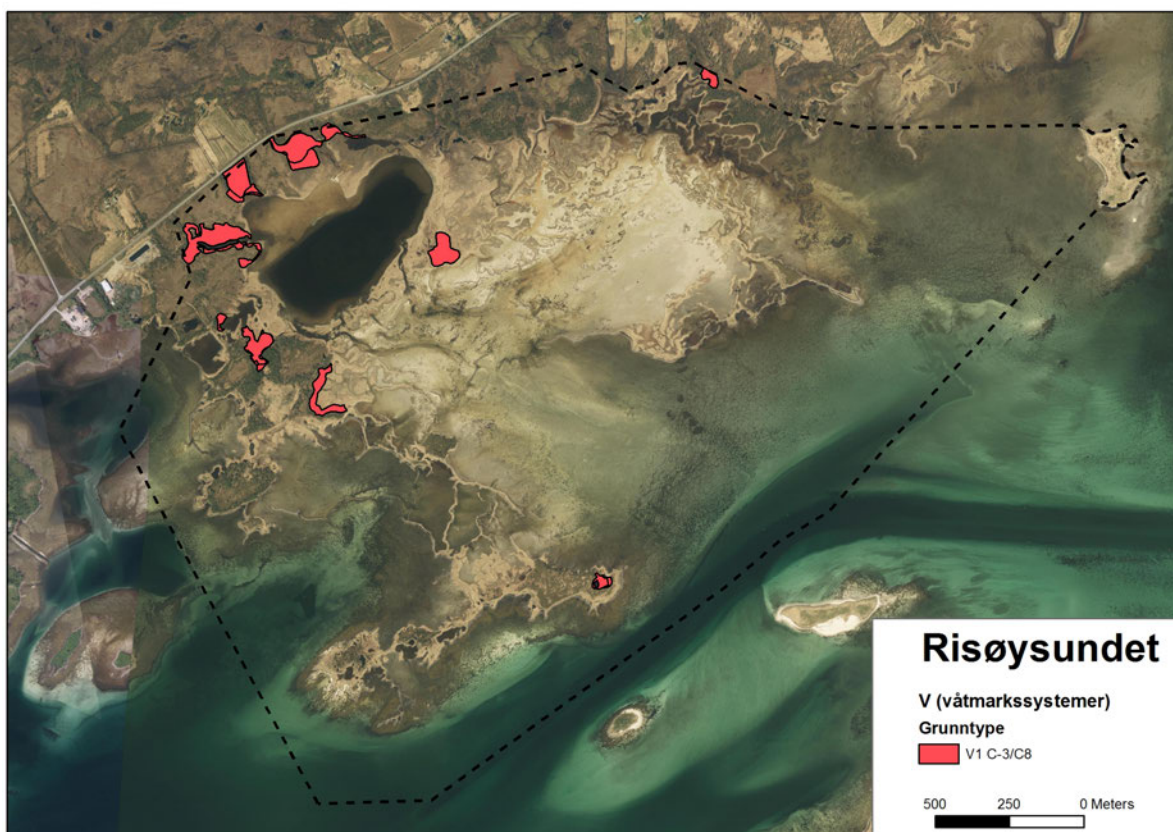

Figur 5. Driftvoll på øya helt sørøst i verneområdet (ikke navnsatt i ØK). Ettårig driftvoll med tangmelde ytterst og flerårig voll med hundekjeks og rød jonsokblom i bakkant. Foto: Pål Alvereng.

Kartlegging etter NiN 2.0 i 2015 omfattet ferskvannsförekomster og landområdene i verneområdet ned til nedre strandeng. Utenfor nedre strandeng, driftvoller og sand- og grusstrender ble det kun kartlagt ålegrasenger (se figur 11). Risøyvatnet, vatnet nord for dette og en rekke mindre vannforekomster i strandsona er å regne for brakkvannspoller. Men i NiN 2.0 skilles det kun mellom ferskvannsförekomster og saltvannsförekomster, og disse brakkvannspollene er kartlagt som saltvannsförekomster. Mange av brakkvannspollene hadde lavvokst helofyttsump (pølstarrpøler).

NiN-kartleggingen resulterte i utskilling av 213 polygoner med ulike naturtyper. Flest registreringer på hovedtypenivå ble gjort av strandeng (xx polygoner), semi-naturlig eng (xx polygoner) og fastmarkskogmark (xx polygoner), men også mange polygoner med åpen myrflate (xx), myrkant (xx) og boreal hei (xx) ble kartlagt. De mest interessante arealene rent forvaltningsmessige er strandengene og til dels også de semi-naturlige engene (som kan bli mer artsrike med fornyet hevd), samt små arealer med kalkrik myrflate og myrkant, svakt kalkrik boreal hei (lågurt-hei) og ei lita sandstrand ved utløpet av en bekk nord på Risøyvatnet.

Fuglegjødset eng er ikke lenger en kartleggingsenhet i NiN, kun fuglefjellseng og fugletopp, og de fuglegjødsetengene på de flate holmene ytterst i reservatet ble derfor kartlagt som semi-naturlig eng (gjelder særlig på Tennskagen). De blir i noen grad beitet av gjess og har av den grunn også et visst preg av semi-naturlig eng. På de ytre øyene finnes det også noen driftvoller, og for det meste er det snakk om stabile, flerårige driftvoller – med et smalt belte av ettårig voll utenfor. Disse ettårigene vollene var for smale til å kartlegge som egne naturtypepolygoner (under 4 m brede).

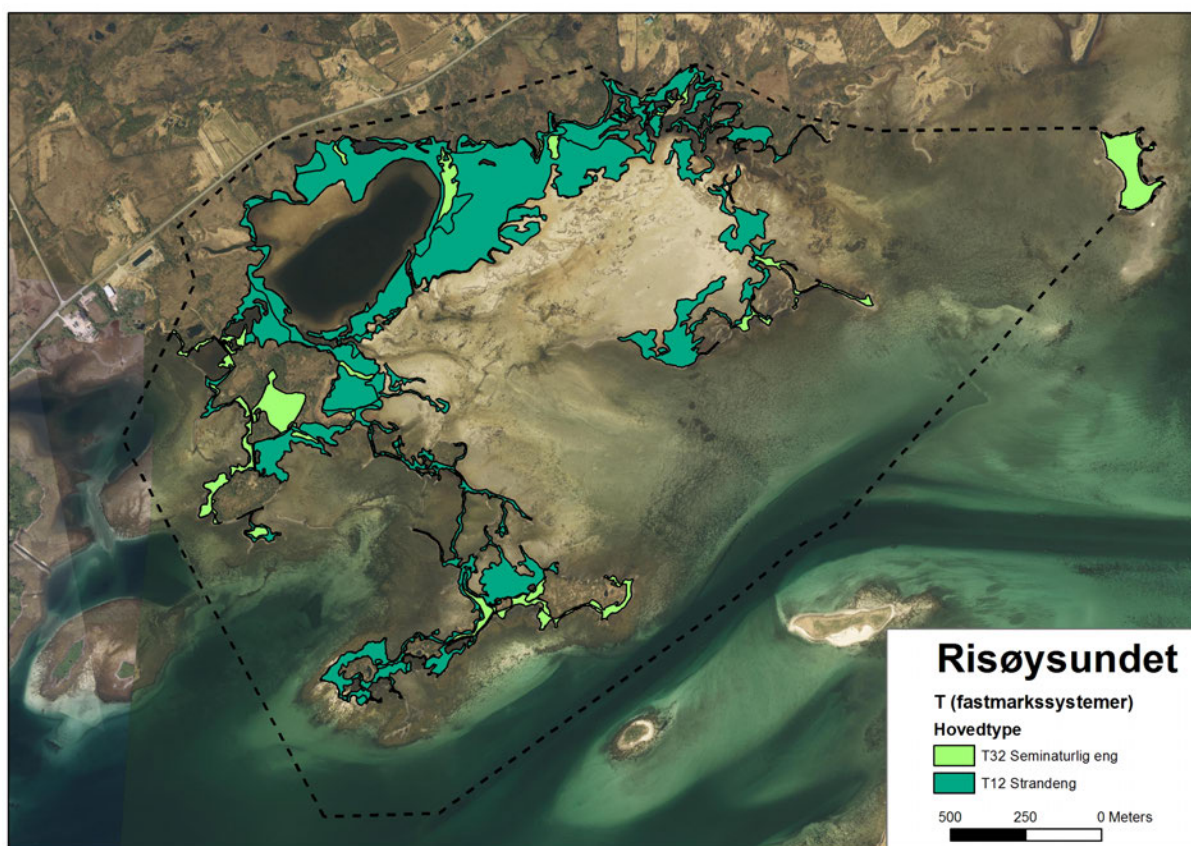

Figur 6. Forekomster av svakt kalkrik myrflate (V1 C-3) og svakt kalkrik myrkant (V1 C-8) i Risøysundet naturreservat.

Myrene i verneområdet varierte mye både når det gjelder vanntilgang, næringsstatus og grad av torvakkumulering. Som regel var det et klart skille mellom myrflate og myrkant, og mosiakk ble i liten grad benyttet. Jordvannsmyr var klart vanligst, med kun et par tydelig nedbørsmysrer vest for Lanesskogen på Andøya. Ute på strandengene finnes flere sterkt intermediære til svakt kalkrike myrflater, slik som sørvest, sør og øst for Risøyvatnet. Disse ble tidligere klassifisert som strandmyr-

rer (se bla. Fremstad & Moen 2001). Det har vist seg svært vanskelig å skille mellom brakkvannsenger og strandmyr (Halvorsen 2011), og strandmyr finnes ikke som grunntype i NiN 2.1. For å vise at de skiller seg vesentlig fra andre jordvannsmyrer i verneområdet, har de blitt kartlagt med torvakkumuleringsstillstand (jf. Halvorsen 2011). De aller fleste myrer og myrkanter i verneområdet er noe kalkfattige til svakt intermediære. Svakt kalkrike myrflater og myrkanter opptrer også ganske vanlig (se figur 6).

Semi-naturlig eng finnes både innenfor strandsona mot Andøya og på de mange tangene og øyene utover i verneområdet (se figur 7). Det er lenge siden det gikk beitedyr i området, og engene er i tidlig gjenvekstsuksjonsfase. På grunn av gjødslingen fra havet på springflo er de frodige og med høgstaudepreg. I utgangspunktet er de trolig å regne som intermediære, friske til fuktige engar, men gjødslingseffektene gjør at dette er vanskelig å fastslå nå. Typiske arter er hundekjeks, mjøddurt, vendelrot, rød jonsokblom, ryllik og enghumleblom. Engene av denne typen er valgt å kartlegge som intermediær eng med svakt preg av gjødsling. På Slåtterøya var det også veldrenerte, svakt kalkrike engar med et ugjødslet preg, bla. partier med dunhavre-eng. Dette er de mest verdifulle semi-naturlige engene innenfor verneområdet.

Figur 7. Forekomster av strandeng og seminaturlig eng i Risøysundet naturreservat.

Øvre salteng og denne høgstaudepregete semi-naturlige engtypen opptrer i ekte mosaikk flere steder i reservatet. Det ble forsøkt å unngå mosaikkfigurer (jf. kartleggingsinstruks for NiN 2.0), men det var ikke mulig alle steder. Samtidig har det blitt mange små figurer med semi-naturlig eng for å unngå å bruke sammensatt naturområde. Det samme gjelder åpen myrflate og myrkant.

Strandeng dekker store arealer – særlig rundt Risøyvatnet (se figur 7). Helt inntil vatnet var det snakk om brakkvannsenger, mens de største strandengene lenger ut var rene saltenger. Når det gjelder øvre salteng og nedre/midtre salteng har vi valgt å utfigurere store arealer som sammensatte naturområder med disse to naturtypene. I utgangspunktene kan det være problematisk å sette grensene mellom typene, og samtidig opptrer de mange steder i finmosaikk. Forvaltningsmessig er det trolig lite viktig å få skilt ut alle mindre arealer med nedre/midtre salteng (som arealmessig har

minst betydning i reservatet). Der en av naturtypene opptrer alene over et større område er det skilt ut egne polygoner med denne. Det ble ikke registrert beiteindikatorer i øvre salteng av betydning, og det er derfor ikke kartlagt semi-naturlig strandeng i området. Dette er nok et diskutabelt valg, men etter vårt syn riktig utfra hvordan engene framstår i dag.

Figur 8. Typisk semi-naturlig eng i gjengroing på en av de mange tangene i ytre del av reservatet (her sørvest for Slåtterøya). Gjødslingseffekten fra havet på springflo gjør at vi har valgt å kartlegge disse høgstaudepregete engene som intermediær eng med svakt preg av gjødsling. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Figur 9. Eldre, godt utviklet høgstaude-bjørkeskog i Sørskogen på Andøyadelen av verneområdet. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Pga. tidligere beitepåvirking, som nå kan være vanskelig å spore, var det også problematisk å skille mellom fjellhei og boreal hei i verneområdet. Trolig har det tidligere være større arealer med naturbeitemark og boreal hei i verneområdet, og pga. manglende hevd over lengre tid framstår nå en del av tidligere beitehei som fjellhei – mer eller mindre uten beiteindikatorer. Det aller meste av heinaturen på øyene i verneområdet har vi valgt å kartlegge som boreal hei, da den her opptre sammen med semi-naturlig eng og har fortsatt har utydelig spor etter beiting. Inne på Andøya ble derimot de fleste heiområdene kartlagt som fjellhei, da de ikke hadde beitespor og som regel lå inntil myrflater eller myrkanter. Av begge typer var det mest snakk om fuktheier, inne på Andøya noe mer tørrhei. Og hovedsakelig ble det kartlagt fattige og intermediære lyngheier.

Skogområdene var varierte, med bærlyngskog og lyngskog som de dominerende naturtypene, men med et betydelig innslag av høgstaueskog og noe mindre av blåbærskog (som regel av småbregnetype) og svak lågurtskog. Skogene hadde gjennomgående fuktmark. Svak lågurtskog var den typen med mest veldrenert mark. Særlig noen høgstaueskoger omkring Sørskogen på Andøya og på Risøya var godt utviklet og med en del eldre trær (se figur 9), men manglet stort sett død ved (både stående og liggende).

Figur 7. Forekomster av høgstaueskog i Risøysundet naturreservat.

3.3 Artsregistreringer

3.3.1 Flora

En del av oppdraget bestod i kartlegging rødlisterarter og enkelte forvaltningsinteressante planter; ålegras, strandmelde, rustsivaks, busttjønnaks (ikke funnet i 2015) og småhavgras.

Ålegras *Zostera zostera* viste seg fortsatt å være vanlig og utbredt i reservatet. Den ble registrert i to større områder og et mindre område. 1) I hele området mellom fjæresona på Andøya, Andersøya og Tennskagen ble arten registrert med et mer eller mindre sammenhengende dekke (ålegraseng),

2) i et noe mindre område mellom Slåtterøya, Dranglan, Krøkebærholmen og Andersøya fulgte ålegrasforekomsten utbredelsen av tidevannsstrømmen inn i bukta og ble smalere og mer fragmentarisk lenger inn (mot NV) og 3) spredt forekomst (ikke ålegrasenger) i et lite område mellom Knutholmen og Krøkebærholmen. Ålegras ble ikke registrert i Risøyvatnet, jf. Elven mfl (1988), men kan ha blitt oversett i sørøst. Avgrensningene av ålegrasarealene (figur 11) er nøyaktig mot åpen sjø og i nordøst (her gått ut til observerbar utbredelse), mens avgrensningen mot sør ved Andersøya er noe mer usikker.

Figur 8. Områder med mer eller mindre sammenhengende forekomst av ålegras innenfor Risøysundet naturreservat.

Figur 9. Ålegras ved Knutholmen. Foto: Bjørn Harald Larsen.

De øvrige artene derimot hadde begrenset utbredelse i verneområdet.

Strandmelde *Atriplex littoralis*: Liten forekomst øst på Krøkebærholmen; 33V 527388 7652371, og liten forekomst mellom Store Risøya og Krøkebærholmen; 33V 527112 76 52491.

Rustsivaks *Blysmopsis rufa*: Ei brakksvannseng dominert av rustsivaks (ca. 10 daa) ble registrert mellom Store Risøya og Risøyvatnet (33V 526700 7652850). Ganske vanlig langs Risøyvatnet, registrert på 3 lokaliteter i øst og sørøst, men finnes trolig spredt rundt hele vatnet.

Småhavgras *Ruppia maritima*: Undervannsenger med småhavgras ble registrert flere steder i Risøyvatnet, trolig ganske jevnt utbredt på leirbunn i vatnet.

Fokuset på kartleggingen av NiN-typer førte til at det ble gjort få andre artsregistreringer under feltarbeidet. Av noe mer kravfulle arter kan nevnes at skogmarihand vokste øst for bygningen på Store Risøya, og vårmarihand langs traktorvegen på Store Risøya.

Figur 10. Strandmelde på østsida av Krøkebærholmen. Foto: Bjørn Harald Larsen.

3.3.1 Fauna

Kartlegging av faunaen var ikke en del av oppdraget, men det refereres allikevel her de registreringene av våtmarksfugl og sjøfugl som ble gjort under feltarbeidet 9.-10-7.2015.

Tabell 1. Våtmarksfugl og sjøfugl observert i Risøysundet naturreservat under NiN-kartleggingen 9.-10.7.2015. Rødlistestatus: EN = sterkt truet, VU = sårbar, NT = nær truet, LC = ikke rødlistet.

Art	Rødliste-status	Forekomst
Sangsvane	LC	Ett par i Risøyvatnet, ingen tegn til hekking. Muligens mislykket hekking.
Knoppsvane	LC	1 ind. i Risøyvatnet, ingen tegn til hekking
Grågås	LC	2-3 ungekull registrert
Gravand	LC	2-3 ungekull registrert
Ærfugl	NT	Småflokker registrert i de ytre delene, trolig flere ungekull
Heilo	LC	3-4 hekkende par spredt i verneområdet
Sandlo	LC	2 varslende fugler, trolig to hekkende par (Slåtterøya og Andersøya)
Svarthalespove	EN	1 ind. observert 9.7.2015, uten hekkeindikasjon
Temmincksnipe	LC	2 varslende par ved Risøyvatnet.
Tyvjo	NT	1 voksen mørkfaset fugl observert
Hettemåke	VU	Trolig en stor koloni like utenfor verneområdet. Flere flokker med voksne fugler sett.
Fiskemåke	NT	Flere individer observert, uten indikasjon på hekking

Figur 11. Minst to par temmincksnipe hekket ved Risøyvatnet i 2015. Bildet er ikke tatt i verneområdet. Foto: Bjørn Harald Larsen.

3.3 Kulturpåvirkning

3.3.1 Slått og beite

Brukshistorien til området er ikke sjekket med lokale kilder eller lokalbefolkning. Elven mfl. (1988) sier om delområdet Store Risøya at "*Området er praktisk talt uten beitespor*", mens delområdene Slåtterøya/Krøkebærholmen og Risøyvatnet-Lanesskogen omtales som "*Omtrent upåvirket*". Det siste delområdet (Risøyvatnet) vurderer Elven mfl. (1988) å være "*Omtrent upåvirket, bare svake traktorspor*." Dette tyder på at man må relativt langt tilbake i tid for å finne aktiv beiting i reservatet, kanskje før andre verdenskrig. Allikevel er de veldrenerte åpne arealene ovenfor fjæresona utover landtangene i verneområdet helt klart å anse som semi-naturlig eng. Når det gjelder strandengene er alle disse kartlagt som naturlig strandeng, da det ikke ble registrert beitebetingede arter av noe omfang i strandengene.

Slåtterøya peker tydelig mot at engarealene på denne øya har blitt slått tidligere, og trolig gjelder det flere øyer i verneområdet. Bruken som slåttemark har nok opphørt enda tidligere enn beitebruken. Det eneste arealet med klart slåttemarkpreg innenfor reservatet ble registrert på Store Risøya, og denne hadde tydelig tegn på tidligere gjødsling. Det samme gjaldt ei gjengroende kultureng som så vidt går inn i reservatet ved Rihagen nord for Risøyvatnet (gjødslet kultureng).

3.3.2 Inngrep

Det mest markerte inngrepet i verneområdet er en traktorveg som går over Store Risøya og ut til en gammel militærbygning på Knutholmen (figur 15). Denne bygningen har torvtak helt ned til bakken (med høgstaudepreget semi-naturlig eng), for øvrig en type natur som ikke fanges opp på en god måte av NiN 2.0. Det er også små avstikkere fra traktorvegen til ei hytte nord på Store Risøya og til murer etter en annen militærbygning på vest på Store Risøya.

Figur 12. Gammel militær bygning med torvtak helt ned til bakken på Knutholmen.

For øvrig er det traktorspor ut i fjæra nord (figur 16) og nordøst for Risøyvatnet (figur 17 og 18).

Figur 13. Traktorspor ut i fjæra nord for Risøyvatnet, trolig atkomst for å hente ut sand langs bekken som renner ut i vatnet her.

Figur 14. Traktorspor ut i reservatet øst for Kjosén. Traktorvegen på land er utenfor verneområdet.

Figur 15. Traktorspor i øvre strandeng øst for Kjosén. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Figur 16. Det aller meste av verneområdet består av upåvirkete strandengarealer. Her ved Risøyvatnet. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Slåttemarka på Store Risøya og øst for Risøyvatnet er overflatedyrket, mens det ikke ble registrert fulldyrket mark i verneområdet.

4 SKJØTSELSANBEFALINGER

4.1 Beite

De semi-naturlige engene i reservatet er i gjengroing, men er i stor grad fortsatt åpne og kan tas i bruk til beiting uten forutgående rydding av noe omfang. Dette gjelder først og fremst på de smale tangene som går utover gruntvannsområdene, samt åpne arealer på øyene. På øyene er det også en del åpne arealer med heipreg, hovedsakelig tolket som boreal hei (mest fukthei, men også noe veldrenert hei). Disse har innslag av enkelte engplanter og inneholder småflekker med semi-naturlig eng (finnes bla. på Slåtterøya, Andersøya og Knutholmen).

Gjenopptatt beite vil være positivt for naturmangfoldet knyttet til engarealene, både når det gjelder flora og fauna. Særlig vadefugl vil bli begünstiget av beitelandskapet, og det er mange studier som viser at aktuelle vaderarter foretrekker kort gras (10-15 cm) i hekkeområdene (se for eksempel Vickery et al. 2001). Det vil gi muligheter for hekking av arter som foretrekker å legge reiret i kortvokst eng, samtidig som det også vil bedre betingelsene for rastende og beitende gjess (og enkelte vadefugler). På den annen side vil beiting også kunne medføre at reir blir trampet i stykker (særlig med store beitedyr), men dette vurderes ikke å oppveie de positive effektene av beitingen.

Figur 17. Beite vil gi en mer variert struktur på både semi-naturlig eng og strandengarealer, noe som er positivt både for vadefugl og gjess, samt for vadefuglene byttedyr (invertebrater). Foto: Bjørn Harald Larsen.

Beite gir i tillegg mer variert struktur på engene, både når det gjelder forekomst av tuer og variasjoner i høyden på gras og urter. Dette er gunstig både med tanke på fuglene byttedyr og for at flere arter med ulike krav til engvegetasjonen kan finne hekke- og rastemuligheter der.

Ut fra hensynet til vadefugl som hekker i området er sau å foretrekke som beitedyr i området, da skader på reir og egg antas å bli noe mindre enn med store beitedyr (storfe/hest). For å få et godt

beite av både naturbeitemark og strandenger vil det derimot være bedre med storfe. Storfeet beiter i større grad enn sau i våte områder, og unnlater heller ikke å vasse et stykke mellom to beitearealer – noe sauene ikke vil gjøre. Sau beiter i tillegg mer selektivt enn storfe, og foretrekker urter framfor gras. Dette gjør at rene sauebeiter raskt blir grasdominerte og får mindre artsmangfold av karplanter. I tillegg er det også antatt at strandenger med variert struktur (tuer/flater) er de mest verdifulle for fugl ettersom dette gir gode betingelser for invertebratfaunaen og skjulesteder for fugl i hekkeperioden (Crofts & Jefferson 1999). Frøland (2007) mener at beite med storfe, eventuelt i sambeite med hest, er det beste alternativet for å ivareta disse kravene til varierte strukturer.

Beite av strandeng er ikke ubetinget positivt. Det er lite konkrete undersøkelser av hvordan beite påvirker strandenger i Norge. Frøland (2007) viser til studier i Storbritannia og Nederland der skjøtsel med beiting først og fremst er utført for å opprettholde ornitologiske verdier. Fra Norge er det dokumentert at et moderat eller ekstensivt beite gir et noe større plantemangfold i strandeng (se for eksempel Fremstad & Elven 1999). Særlig på tangvoller og i nedre strandeng anbefaler Frøland (2007) å være forsiktig med for intensivt beite, samtidig som han påpeker at beite av øvre salteng er positivt – men at gjengroing av rødsvingeldominerte utforminger (som er vanlig i Risøysundet) raskt gir et mer homogent miljø med få arter. Det er derfor viktig med et langsiktig beite dersom man får gjennomført dette i verneområdet.

En anbefaling av beitedyr vil derfor måtte bli en avveining mellom hvilket hensyn som skal veie tyngst; hensynet til hekkesuksess for vadefugl (sau) eller hensynet til artsrike naturbeitemarker og strandenger (storfe). Forskjellen i tråkkskader på reir/egg er trolig såpass liten mellom sau og storfe (skader er rapportert med begge dyreslag), at det anbefales bruk av storfe dersom man har reelle valgmuligheter lokalt.

De mest aktuelle områdene for beite er Store Risøya, Knutholmen, Krøkebærholmen og Slåtterøya.

4.2 Annen skjøtsel

Gjenopptakelse av slått på det aktuelle arealet på Store Risøya (figur 21), vil være positivt for artsmangfoldet – først og fremst karplanter, men også for fugl (bedre muligheter for hekking av vadefugl, bedre beitemuligheter for gjess).

Figur 18. Areal med gjengroende slåttemark på Store Risøya. Bestandet med innplantet gran står i skogen nordvest for slåttemarka.

På Risøya er det et lite bestand med innplantet gran (se figur 21). Denne bør hogges, og arealet bør så forynges naturlig.

Gamle grøfter på myrflater og i myrskogsmark ble registrert flere steder langs nordsida av Risøyvatnet (figur 22 og 23). Der det vil gi en positiv effekt for naturtypene og er praktisk gjennomførbart, bør disse grøftene legges igjen for å gjenopprette den naturlige vannhusholdningen på arealene, samtidig som trær og busker langs grøfta tas ned. Det er snakk om 4 grøfter (3 i nordvest og en i nordøst). De to midtre grøftene foreslås ikke lukket. Den vestre av disse fører en bekk ned fra arealene nord for Fv. 82, og inn i et naturlig bekkeleie like før den renner ut i Risøyvatnet. Langs den østre av de to midtre har det etablert seg høgstaudeskog som vurderes å ha minst like stor verdi som en gjenskaping av intermediær myrflate vil få. Grøftene helt i vest og helt i øst foreslås lagt igjen, og vegetasjonen langs grøfta foreslås fjernet.

Figur 19. Grøfter langs nordvestsida av Risøyvatnet. Den vestre av disse foreslås lukket (i praksis to grøfter som går sammen til en).

Figur 20. Grøft nordøst for Risøyvatnet som foreslås lukket. Skog og lauvkratt langs grøfta bør hogges.

I 2010 ble det gjennomført en ryddeaksjon i reservatet, der gamle gjerder, påler, dekk og et gammelt båtskrog ble fjernet. Det ble registrert lite avfall el. i verneområdet i 2015 – utenom en del drivgods på driftvoller og strandeng, og det vurderes ikke å være behov for nye ryddeaksjoner pr. i dag.

5 KILDER

5.1 Skriftlige kilder

Crofts, A. & Jefferson, R.G. (eds.) 1999. The Lowland Grassland Management Handbook. 2nd edition. English Nature/The Wildlife Trusts.

Direktoratet for naturforvaltning 2007. *Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold*. DN-håndbok 13, 2. utgave 2007: 1-258 + vedlegg.

Elven, R., Alm, T., Edvardsen, H., Fjelland, M., Fredriksen, K. E. & Johansen, V. 1988. Botaniske verdier på havstrender i Nordland. C. Beskrivelser for regionene Ofoten og Lofoten/Vesterålen. Økoforsk rapport 1988: 2C.

Frøland, T. 2007. Ramsarområder i Møre og Romsdal. En gjennomgang av status med hovedvekt på vegetasjon, og tanker omkring framtidig forvaltning og skjøtsel. Møre og Romsdal fylke, Areal- og miljøvernavdelinga. Rapport 2007:01. 76 s.

Gederaas, L., Moen, T.L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. (red.) 2012. Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012. Artsdatabanken, Trondheim.

Fremstad E. 1997. *Vegetasjonstyper i Norge*. NINA Temahefte 12. 279 s.

Fremstad, E. & Elven, R. 1999. Beiting og slått i havstrandområder. S. 103-112 i: Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. & Kvamme, M. (red). Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle, norske kulturmarker. Landbruksforlaget.

Fremstad, E. & Moen, A. (red.) 2001. Truete vegetasjonstyper i Norge. NTNU Vitenskapsmuseet Rapp. bot. Ser. 2001-4: 1-231.

Halvorsen, R. (red.) 2011. Faglig grunnlag for naturtypeovervåking i Norge – grunnlagsundersøkelser. Naturhistorisk Museum Rapport 11-2011. ISSN 1891-8050, ISBN 978-82-7970 022 7.

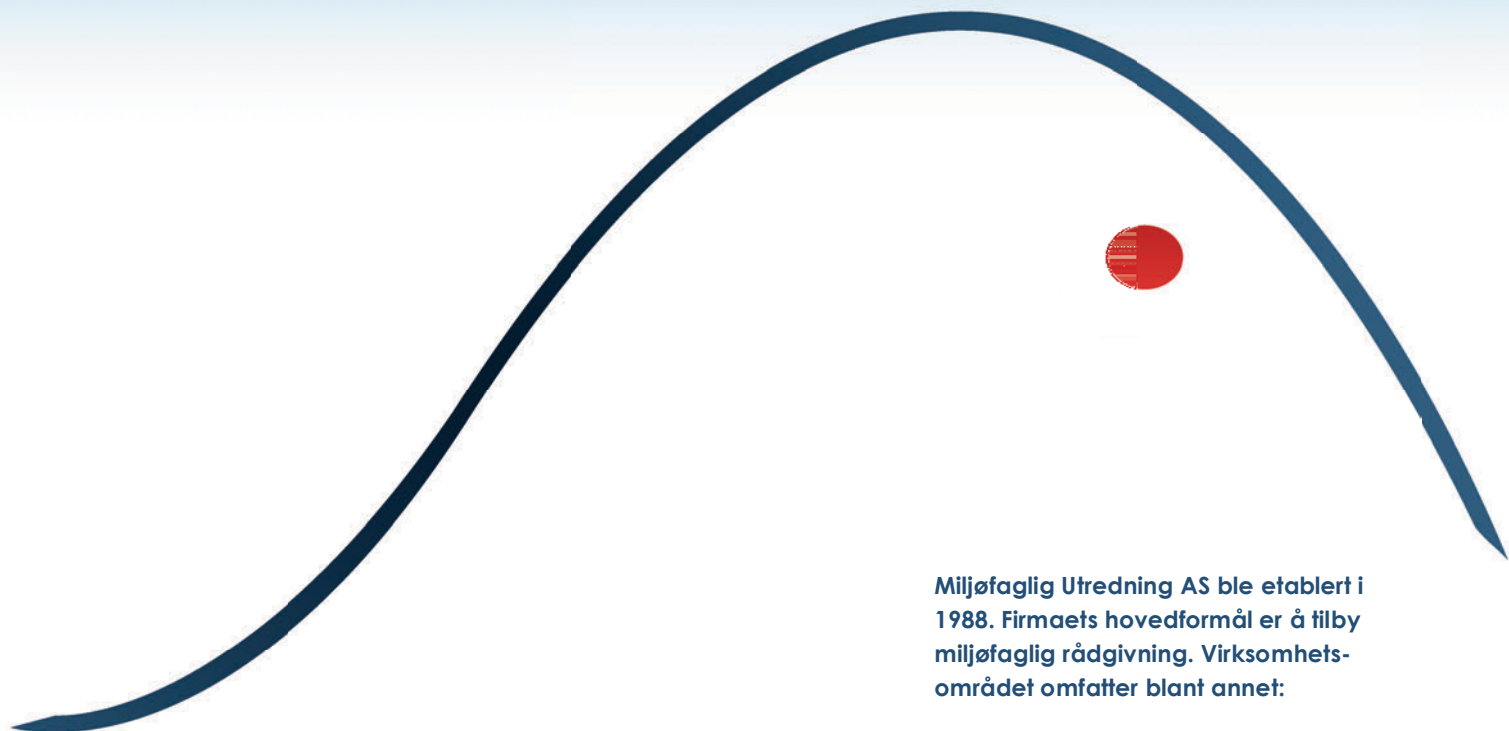
Henriksen S. & Hilmo O. (red.) 2015. Norsk rødliste for arter 2015. Artsdatabanken, Norge.

Lindgaard, A. & Henriksen, S. (red.). 2011. *Norsk rødliste for naturtyper 2011*. Artsdatabanken, Trondheim.

5.2 Nettbaserte kilder

Artsdatabanken 2015. Artskart. <http://artskart.artsdatabanken.no/>

Miljødirektoratet 2015. Naturbase dokumentasjon. Biologisk mangfold. Arealis-prosjektet. <http://geocortex.dirnat.no/silverlightViewer/?Viewer=Naturbase>

Miljøfaglig Utredning AS ble etablert i 1988. Firmaets hovedformål er å tilby miljøfaglig rådgivning. Virksomhetsområdet omfatter blant annet:

- Kartlegging av biologisk mangfold
- Kartlegging av landskap og landskapsanalyser
- Konsekvensanalyser for ulike tema, blant annet: Naturmangfold, landskap, friluftsliv, reiseliv og landbruk
- Utarbeiding av forvaltningsplaner for verneområder
- Utarbeiding av kart (illustrasjonskart og GIS)
- FoU-virksomhet
- Foredragsvirksomhet

Hovedadresse: Gunnars veg 10,
6630 Tingvoll

Hjemmeside: www.mfu.no

Org.nr.: 984 494 068 MVA